

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Радост Спиридонова Асенова, д.м.н.

Медицински университет – Пловдив

външен член на научното жури, определено със Заповед № Р-109-245/09.07.2026 г. на

Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна

ОТНОСНО: дисертационен труд на тема „Хомеопатия в общата медицинска практика“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.1. Медицина, докторска програма „Обща медицина“

Автор: д-р Ева Христова Иванова

Научен ръководител: проф. д-р Валентина Маджова, д.м.

Общо представяне на процедурата и докторанта

Комплектът материали е депозиран в изискуемия срок и съдържа всички необходими документи, свързани с процедурата. Представената документация позволява цялостна оценка на научната разработка, личния принос и професионалната подготовка на докторанта. Процедурата е проведена в съответствие с изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Д-р Ева Христова Иванова е завършила медицина в МУ – Варна през 1997 г., придобила е специалност „Обща медицина“ през 2007 г. и има продължителна практическа и преподавателска дейност. Професионалният ѝ път включва работа в първичната медицинска помощ, допълнителна квалификация и практически опит в областта на хомеопатията, както и академична работа в Катедрата по обща медицина на МУ – Варна. Биографичните данни показват устойчив интерес към темата и добра връзка между професионалната компетентност на докторанта и избраното научно направление.

Актуалност и значимост на темата

Темата е актуална за общата медицинска практика, тъй като комплементарните и алтернативните методи, включително хомеопатията, са част от реалното здравно поведение на значителна група пациенти. Общопрактикуващият лекар често е първата точка на контакт със здравната система и трябва да познава не само назначеното конвенционално лечение, но и всички други продукти и подходи, които пациентът използва. От тази гледна точка изследването на нагласите, моделите на употреба и комуникацията лекар-пациент има непосредствено значение за безопасността, информирания избор и терапевтичния подход.

Научната дискусия за хомеопатията е поляризирана. Систематичните обзори и позициите на редица научни и регулаторни организации не установяват убедителни доказателства за специфична клинична ефикасност на хомеопатичните продукти отвъд плацебо ефекта. Същевременно употребата им остава разпространена. Дисертационният труд правилно формулира това противоречие и насочва изследването не към доказване на терапевтична ефикасност, а към емпирично проучване на нагласите, поведението, образователните потребности и комуникацията в общата медицинска практика. Това разграничение е съществено за коректната оценка на разработката.

Актуалността се определя и от ограничения брой български сравнителни изследвания, които едновременно включват общопрактикуващи лекари, бъдещи лекари и пациенти. Съпоставянето на тези три перспективи позволява да се установят както различията в отношението към хомеопатията, така и общите зони, в които може да бъде подобрена комуникацията и клиничната безопасност.

Структура и характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем 231 страници, онагледен е с 30 таблици, 8 фигури и 3 приложения. Библиографската справка включва 269 литературни източника - 9 на кирилица и 260 на латиница. Структурата е логична и следва академичните изисквания: въведение, литературен обзор, цел, задачи и работни хипотези, материал и методи, резултати и анализ, обсъждане, изводи, препоръки, заключение, приноси, приложения, публикации и книгопис.

Литературният обзор разглежда историческото развитие и същността на хомеопатията, мястото ѝ сред традиционните и комплементарните подходи, научната оценка, регулациите, разпространението, възможностите и ограниченията за интегриране в общата медицинска практика, както и въпросите на медицинското образование. Направен е опит за представяне на различните позиции в научния дебат. Положително следва да се оцени включването на критични източници и изричното признаване на липсата на убедителни доказателства за специфичен терапевтичен ефект.

Обзорът е обширен и демонстрира задълбочена осведоменост. На места историческото и теоретичното изложение е по-подробно от необходимото спрямо действителния емпиричен фокус на дисертацията. По-ясно приоритизиране на литературата за нагласите, здравното поведение, комуникацията, терапевтичното сътрудничество и обучението по комплементарни методи би направило връзката между обзора и аналитичната част още по-силна. Тази бележка не намалява качествата на труда, а очертава възможност за бъдещо прецизиране при публикационното представяне на резултатите.

Цел, задачи и работни хипотези

Целта е ясно формулирана: да се проучат, анализират и оценят нагласите на ОПЛ, студенти по медицина, стажант-лекари и пациенти относно прилагането на хомеопатията като лечебен и профилактичен метод в общата медицинска практика. Поставените пет задачи обхващат интереса и отношението към метода, обхвата на прилагането му от ОПЛ, причините за използване или отхвърляне, знанията и желанието за обучение, както и доверието във връзката лекар–пациент.

Задачите са последователни и съответстват на целта. За всяка задача са формулирани нулеви и алтернативни хипотези, което придава аналитична яснота. Силна страна е стремежът нагласите да бъдат операционализирани и проверявани чрез предварително определени статистически подходи. Формулировката „прилагане на хомеопатията като лечебен и профилактичен метод“ следва винаги да се разбира като обект на изследваните нагласи, а не като предварително прието доказателство за клинична ефективност.

Материал и методи

Проведено е наблюдателно, срезово анкетно проучване сред три целеви групи. В анализа са включени общо 756 коректно попълнени анкети: 54 от общопрактикуващи лекари, 147 от студенти по медицина в четвърти курс и стажант-лекари и 555 от пациенти. Данните са събирани в периода април 2022 - март 2023 г. чрез онлайн анкети, при доброволно участие и информирано съгласие. Посочено е етично одобрение от Комисията по етика на научните изследвания към МУ – Варна.

За всяка група е разработена оригинална анкета, съобразена с ролята ѝ в здравната система. Анкетата за ОПЛ съдържа 39 въпроса, тази за студентите и стажант-лекарите - 39 въпроса, а анкетата за пациентите - 34 въпроса. Общият блок включва 13 твърдения по петстепенна Ликертова скала, организирани в три концептуални субскали: скептицизъм към хомеопатичните медикаменти, вяра в ефикасността на хомеопатичното лечение и интеграция и комуникация. Идентичният блок при трите групи създава добра основа за сравнителен анализ.

Използваните статистически методи са съобразени с ординалния и категориалния характер на данните. Приложени са дескриптивна статистика, Cronbach's alpha, Spearman корелация, Kruskal - Wallis тест, post-hoc сравнения Conover - Iman с Bonferroni корекция, Pearson χ^2 и Fisher exact test, както и регресионни модели. Отчитането на размера на ефекта наред със статистическата значимост е положителен методологичен избор.

Методиката има и ограничения, които авторката коректно обсъжда. Онлайн набирането, доброволното участие и подходът „снежна топка“ предполагат самоселекция и селекционно отклонение. Малкият брой ОПЛ, географското им ограничаване до Варна,

Бургас и Добрич, преобладаването на участници от големи градове и свръхпредставянето на жени ограничават външната валидност. Липсата на известен знаменател при онлайн разпространението не позволява изчисляване на response rate и оценка на non-response bias. Срезовият дизайн не позволява причинно-следствени заключения.

Допълнително внимание изисква валидирането на оригиналния инструмент. Представените анализи на вътрешната консистентност и връзките между субскалите са полезна първа стъпка, но не заместват пълна психометрична валидация. Част от твърденията измерват различни конструкти - оценка на ефикасност, безопасност, комуникационна отговорност и общи принципи на пациент-центрираната грижа. Поради това общият индекс следва да се интерпретира предпазливо, а субскалите - преимуществено самостоятелно.

Резултати и обсъждане

Резултатите са представени последователно, с подходящи таблици и фигури. Описани са социодемографските и професионалните характеристики, източниците на информация, личният опит, нагласите и вярванията, обхватът на прилагане от ОПЛ, мотивите и бариерите, клиничните състояния, отношението към обучението и комуникацията лекар-пациент.

Сравнението между групите очертава устойчив модел: пациентите демонстрират най-позитивни нагласи, ОПЛ заемат по-скоро прагматична междинна позиция, а студентите са най-критични. Най-важният резултат от гледна точка на общата медицина е сближаването на трите групи по въпросите на комуникацията: ценността на силната връзка лекар - пациент, необходимостта лекарят да бъде готов да отговори компетентно на въпроси за комплементарни методи и отговорността на пациента да информира за тяхната употреба.

Изследването установява значима асиметрия между заявената готовност на ОПЛ за комуникация и възприеманата от пациентите възможност за открит разговор. Приблизително половината пациенти не споделят с лекаря си употребата на алтернативни методи. Този резултат има практическо значение независимо от позицията към хомеопатията, защото непълната лекарствена и терапевтична анамнеза може да доведе до рискове, забавяне на доказано лечение или паралелни несъгласувани терапевтични пътища.

Важен е и резултатът за двойствената позиция на студентите - като настоящи потребители и бъдещи лекари. Той обосновава необходимостта медицинското образование да развива не умения за некритично препоръчване на недоказани методи, а знания за доказателствената база, рисковата комуникация, разпознаването на забавено лечение и уважителния разговор с пациенти, които използват комплементарни подходи.

Обсъждането е широко, съпоставя получените резултати с международни и български данни и демонстрира способност за самостоятелен анализ. Авторката не прикрива методологичните ограничения и правилно изтъква, че проучването не оценява ефикасността на хомеопатичните медикаменти. На отделни места интерпретациите за „интегриране“ и „приложение“ могат да бъдат формулирани още по-предпазливо, за да не бъдат възприемани като препоръка за терапевтична ефективност. Най-обоснованото практическо послание на труда е за компетентно управление на реалната употреба, информираност, клинична безопасност и открита комуникация.

Изводи, препоръки и приноси

Формулираните изводи произтичат от представените резултати и отговарят на поставените задачи. Те обобщават междугруповите различия, ролята на обучението, комуникационната бариера и необходимостта от институционална рамка за разговор по темата. Препоръките са насочени към клиничната практика, медицинското образование, продължаващото обучение, здравната политика и бъдещите изследвания.

Особено приемлива е препоръката в анамнезата рутинно и неосъждащо да се включва въпрос за употребата на комплементарни и алтернативни методи. Образователните модули следва да бъдат критично и доказателствено ориентирани, с акцент върху научната грамотност, оценката на риска, взаимодействията, навременното използване на доказано лечение и комуникационните умения. Институционалното признаване на обучение не следва да се смесва с признаване на клинична ефикасност без достатъчна доказателствена основа.

Заявените приноси са групирани като оригинални, потвърдителни и научно-приложни. Приемам като най-значими сравнителното изследване на трите групи, анализа на връзката между нагласи, поведение и комуникация, установяването на комуникационната конвергенция и емпиричното очертаване на образователните потребности. Твърденията „първо у нас“ и особено „за първи път в международната литература“ са силни и следва да бъдат поддържани с изчерпателна и възпроизводима библиографска проверка. Поради характера на извадката приносът за установяване на „обхвата в България“ е по-коректно да бъде ограничен до изследваната извадка и региони.

Публикации и личен принос

Във връзка с дисертационния труд са представени четири публикации и две научни участия. Д-р Ева Христова е първи автор и в четирите публикации, което подкрепя извода за съществен личен принос. Публикационната активност показва последователна работа по темата.

Личният принос на докторанта се изразява в разработването на инструментариума, организацията и провеждането на анкетното проучване, статистическата обработка и интерпретацията на данните, както и в формулирането на практическите препоръки. Представеният труд показва умение за самостоятелно планиране и реализиране на научно изследване.

Автореферат

Авторефератът е в обем 64 страници и отразява основните елементи на дисертационния труд - цел, задачи, методика, резултати, обсъждане, изводи, препоръки, публикации и приноси. Съдържанието му съответства на дисертацията и представя достатъчно пълно проведеното изследване.

Критични бележки и препоръки

Посочените бележки са предимно насочени към прецизиране на интерпретацията и бъдещото публикационно развитие на резултатите. Те не поставят под съмнение цялостната научна стойност на труда.

Заклучение

Дисертационният труд на д-р Ева Христова Иванова представлява самостоятелно, актуално и мащабно емпирично изследване на нагласите към хомеопатията и на свързаните с нея комуникационни и образователни въпроси в общата медицинска практика. Трудът съдържа научно-теоретични и научно-приложни резултати, методиката е адекватна на поставените цели, а ограниченията са осъзнати и обсъдени. Получените резултати имат значение за пациент-центрираната комуникация, клиничната безопасност и медицинското образование.

Представеният дисертационен труд, автореферат, публикации и приноси отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и съответните вътрешни правила на Медицински университет - Варна.

Поради гореизложеното давам своята положителна оценка на дисертационния труд и убедено предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на д-р Ева Христова Иванова образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.1. Медицина, докторска програма „Обща медицина“.

20.08.2026 г.

Изготвил рецензията:

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)
2016/679

проф. д-р Радост Спиридонова Асенова, д.м.н.